

**ЛІНГВОКРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ
МОВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ**

У статті висвітлено лінгвокраєзнавчий аспект у вивченні в старших класах іноземної мови, оволодіння якою пов'язане з вивченням культури конкретного народу – носія цієї мови. Досліджено роль такого аспекту у формуванні лінгвокраєзнавчої компетенції старшокласників.

Сучасний розвиток міжнародних контактів та зв'язків в економіці, політиці, культурі та інших галузях обумовлює необхідність послідовної орієнтації методики навчання іноземним мовам в сучасній старшій школі на реальні умови комунікації. Прагнення до комунікативної компетенції, як до кінцевого результату навчання, передбачає не тільки володіння відповідною іншомовною технікою (мовною компетенцією), але й засвоєння немовної інформації, яка необхідна для адекватного навчання і взаємного розуміння, бо останнє неможливо досягти без відповідної рівності основних відомостей тих, хто спілкується, про навколишню дійсність. Помітна різниця в запасі цих відомостей у носіїв різних мов визначається переважно різними матеріальними і духовними умовами існування відповідних народів і країн, особливостями їх історії, культури, суспільно-політичного устрою, політичної системи тощо. Тому знайомство з культурою країни, мову якої вивчаєш, є одним із головних завдань сучасності. Лише таким шляхом можна забезпечити засвоєння національно-культурного компоненту мовного матеріалу, сформувати в учнів лінгвокраїнознавчі компетенції.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що лінгвокраїнознавчі елементи вивчаються в навчальних закладах України в межах загального курсу студіювання іноземної мови. Проте методичні підходи щодо залучення такого матеріалу в процес оволодіння іноземною мовою суттєво відрізняються, оскільки педагогу варто передбачати й інтелектуальну спроможність учня сприймати відповідну кількість нової інформації. Лінгвокраїнознавчі елементи сприяють пізнанню духовного багатства іншого народу, налагодженню активної комунікації, підвищують рівень гуманітарної освіти. Ці знання є необхідними для розвитку молодшої людини, яка стоїть на порозі самостійного життя, для формування її світогляду та інтелектуального потенціалу.

Вивчення іноземної мови на основі аналізу культурних надбань конкретної країни дуже важливе, оскільки це поєднання дозволяє учням старших класів активніше засвоювати специфіку мовних явищ і безпосередньо оволодівати знаннями про традиції і сьогодення країни, мову якої вони вивчають. Як зауважує методист Н. А. Саланович, такий підхід у навчанні іноземної мови не лише забезпечує більш ефективне вирі-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

шення практичних, загальноосвітніх, розвивальних і виховних завдань, а й уможливує подальшу підтримку мотивації навчання [5, с. 2].

У радянській методичній літературі фундаментальний внесок у розробку теоретичних основ лінгвокраїнознавства зробили Є. М. Верещагін та В. Г. Костомаров, присвятивши національно-культурному компоненту мовного матеріалу, що відображає культуру країни, мова якої вивчається, наукові праці «Мова і культура», «Лінгвокраїнознавча теорія слова». Вони звернули особливу увагу на роль і місце лінгвокраїнознавства серед інших дисциплін, що допомагають в оволодінні іноземними мовами; розглянули найбільш ефективні форми, методи і прийоми навчання [1, с. 3]; окреслили тематичну групу лінгвокраїнознавчої проблематики; сформулювали лінгвокраїнознавчу теорію слова. Дисертаційні дослідження К. Г. Андрейчиної, Л. В. Воскресенської, Ю. Є. Прохорова, С. Ю. Ремезова присвячені питанням викладання лінгвокраїнознавства у ході вивчення російської мови як іноземної у радянській системі базової шкільної та вузівської освіти. У науковій роботі Л. Н. Жирнової лінгвокраїнознавчий аспект розглядається на основі вивчення інших іноземних мов.

Мета статті полягає в розкритті лінгвокраєзнавчого аспекту вивчення іноземних мов у старшій школі.

Лінгвокраїнознавство – відносно молода і поки що недостатньо розроблена і вивчена галузь лінгвістики, основне завдання якої полягає у виявленні зв'язків між мовою і культурою народу, що є носієм цієї мови.

На сьогоднішній день термін «лінгвокраїнознавство» в різних країнах має різні відповідники. Наприклад, у Німеччині на його позначення використовують термін «культуроснавство» (Kulturerkunde), у Франції – «мова і цивілізація» (langue et civilisation), а в англійській методичній літературі – «лінгвокультурні дослідження» (lingualcultural studies).

Лінгвокраїнознавство співвідноситься із загальним краєзнавством як систематизованою сукупністю наукових знань. З погляду лінгвокраїнознавчої теорії слова лінгвокраїнознавство містить спеціально дібраний, однорідний мовний матеріал, який відображає культуру країни, нееквівалентні, фонові та конотативні лексичні одиниці, візуальні та невербальні (наприклад, мова жестів та міміки) форми мовлення. Ці поняття відображають актуальну тенденцію сучасної освіти: з одного боку, відбувається навчання іноземної мови, а з іншого – учень старших класів здобуває інформацію про культурні особливості країни, мову якої вивчає. Водночас варто зауважити, що в такому поєднанні іноземна мова стає дзеркалом суспільного та культурного життя народу – носія цієї мови. Вона формує уявлення про духовне багатство іншого народу, сприяє підвищенню рівня гуманітарної освіти та інтелекту людини, виробляє вміння швидко адаптуватися у відповідній комунікатив-

ній ситуації [4, с. 41].

Лінгвокраїнознавчу проблематику складають два великих кола питань – філологічні та лінгводидактичні. По-перше, предметом лінгвокраїнознавства є аналіз мови з метою виявлення національно-культурної семантики. По-друге, предметом дослідження є також пошук викладацьких прийомів презентації, закріплення та активізації національно-специфічних мовних одиниць та культурологічного прочитання текстів на практичних мовних заняттях.

У сучасних умовах лінгвокраїнознавство – це аспект навчання іноземної мови (поряд із фонетичним, лексичним, граматичним), який відбиває національно-культурний компонент мовного матеріалу. Кінцевою метою засвоєння лінгвокраїнознавчого аспекту є формування у старших школярів лінгвокраїнознавчої компетенції, тобто цілісної системи уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається, що дозволяє учням старших класів асоціювати з мовною одиницею ту саму інформацію, що й носії цієї мови, і досягати повноцінної комунікації.

На думку провідних методистів, відомості країнознавчого характеру мають бути обов'язковим компонентом при формуванні лінгвокраїнознавчої компетенції. Якщо раніше відомості супроводжували базовий курс іноземної мови, виникаючи періодично як коментарі при вивченні того чи іншого матеріалу, то на сьогоднішній день лінгвокраїнознавчий аспект має стати невід'ємною частиною уроків іноземної мови, особливо в старших класах середньої школи [2].

Головна мета лінгвокраїнознавства – забезпечення комунікативної компетенції в актах міжкультурної комунікації насамперед через адекватне сприйняття мови співрозмовника і оригінальних текстів, розрахованих на носіїв мови. Лінгвокраїнознавчий підхід до вивчення іноземної мови забезпечує більш ефективне рішення практичних, загальноосвітніх і виховних завдань. Саме лінгвокраїнознавство має служити опорою для підтримання мотивації, бо містить два аспекти:

- навчання мови;
- дає відомості про країну.

Аналіз основних положень лінгвокраїнознавчої теорії слова дозволяє зробити висновок, що досягти адекватного взаєморозуміння між комунікантами в ситуаціях міжкультурної комунікації неможливо без знання лексики з національно-культурним компонентом семантики. Таким чином, у навчальних цілях учителю необхідно виділити компонент лінгвокраїнознавчої компетенції, куди увійдуть лексичні одиниці, що найбільш яскраво відображають культуру країни, мова якої вивчається.

Лінгвокраїнознавство забезпечує рішення низки проблем, наприклад, філологічної проблеми адекватного розуміння тексту, тому воно виступає в якості лінгвістичної основи не тільки лінгводидактики, а й перекладу, бо для того, щоб

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

перекладати, необхідно, насамперед, повністю розуміти іншомовний текст з усіма нюансами значення, включаючи підтекст, натяки, а вже потім, ураховуючи, хто є адресатом, підбирати відповідні еквіваленти в мові перекладу. Незнання цих еквівалентів призводить до труднощів при спілкуванні іноземною мовою. Кінцевим результатом є зниження комунікативної компетенції учнів.

Лінгвокраїнознавчий аспект знаходить своє відображення в цілях та завданнях навчання іноземної мови, а також у змісті та прийомах навчання, що дає можливість цілеспрямовано проводити роботу з формування фонових країнознавчих знань з перших кроків. На наш погляд, можна казати про лінгвокраїнознавчий компонент змісту підручників, тому що він входить у цілі, зміст та прийоми навчання, які в них викладені. Правомірно вважати лінгвокраїнознавчим компонентом зміст навчально-методичного комплексу в цілому, тому що його складовими є книга для читання, книга для вчителя, яка значною мірою вирішує ці завдання.

Лінгвокраїнознавчий аспект передбачає засвоєння лексики з національно-культурною (денотативною) семантикою, ознайомлення з фактами, явищами, цінностями національної культури, етичними та естетичними нормами, прийнятими в суспільстві, тобто, за твердженням Є. М. Верещагіна і В. Г. Костомарова, засвоєння вторинної акультації [1, с. 192]. Важливу роль, наприклад, відіграє країнознавча лексика (географічне розташування, історичні місця, найцікавіші пам'ятки архітектури, живопису, скульптури тощо), завдяки якій учні знайомляться з країною, мову якої вивчають. Культура творить контекст, у якому ми існуємо, живемо, думаємо і спілкуємося. Це – так званий «клей», що поєднує групу людей, колективна тотожність, частинкою якої ми всі є.

Занурення в культуру іншого народу, знання його системи цінностей мають не лише навчальне, а й практичне значення. Відомо, що людині, яка вивчає іноземну мову, властиво вносити в неї поняття рідної мови і культури, але при спілкуванні з представниками іншої мови це може спричинити певні непорозуміння [3, с. 54].

У навчанні іноземної мови у старших класах пропонуємо використовувати лінгвокраїнознавчий матеріал у таких сферах:

- 1) навчально-професійна сфера спілкування:
  - оголошення із працевлаштування;
  - розклад уроків;
  - вирізки з газет і журналів про систему освіти, шкільні проблеми, бюджетні асигнування;
  - рекламні проспекти різних навчальних центрів (курси іноземної мови, підвищення кваліфікації і т.ін.);
  - програми різних заходів (музичних, образотворчих, спортивних);

- 2) соціально-культурна сфера спілкування:

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

- запрошення на виставки, концерти, у музеї;
- програми екскурсій, турів, розваг під час літнього відпочинку;
- вхідні квитки на видовищні заходи;
- репродукції художніх творів;
- рекламні проспекти, довідники з ілюстраціями визначних пам'яток, карти-плани міст;
- програмки й афіші спектаклів, концертів, фестивалів, масових видовищ;
- 3) побутова сфера спілкування:
  - предмети побуту;
  - проспекти – реклами готелів, кемпінгів, пралень, перукарень;
  - схеми-плани усіх видів транспорту;
  - проїзні квитки усіх видів транспорту;
  - рахунки для оплати різних видів послуг;
- 4) торгово-комерційна сфера спілкування:
  - рекламні проспекти різноманітних товарів;
  - запрошення-реклами ресторанів, кафе, барів (із зазначенням різноманітних страв та послуг);
  - меню замовлених страв, відомості про доставку їх додому, зазначення її вартості;
  - рецепти приготування національних блюд;
  - рахунки за покупки, обіди, вечери;
  - талони на покупку товарів.
- 5) спортивно-оздоровча сфера спілкування:
  - реклама оздоровчих центрів, спортивних комплексів;
  - афіші масових спортивних заходів;
  - рекламні проспекти різних лікувальних заходів і засобів;
- 6) сімейно-побутова сфера спілкування:
  - листи, листівки, запрошення;
  - візитні картки;
  - бланки вітальних листівок у зв'язку з різними святами (народження, весілля, ювілей, хрестини).

Тексти країнознавчого характеру займають сьогодні все більше місце в процесі навчання іноземним мовам. Завдяки таким текстам, учні старших класів знайомляться з реаліями країни мови, що вивчається, одержують додаткові знання в галузі географії, освіти, культури тощо. Зміст країнознавчих текстів повинен бути значущим для старшокласників, мати певну новизну, містити відомості про державний устрій, географічне середовище, характерні предмети матеріальної культури, елементи фольклору або про особливості мовленнєвого поведіння й етикету.

Лінгвокраїнознавчі прийоми розподіляються на три етапи: презентація, закріплення та активізація. У лінгвокраїнознавстві, як у будь-якому іншому аспекті викладання мови, вирішуються проблеми відбору навчального матеріалу. Із загального лексичного або фразеологічного запасу та з лексичних та фразео-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

логічних мінімумів вибираються одиниці, наділені національно-культурною семантикою. Фонетичний або граматичний устрій обстежується з метою виявлення в ньому потенційних носіїв даних про культуру. Є також самостійні країнознавчі прийоми викладання, такі як експлікація лексичного фону, додатковість зорового та вербального рядів, виявлення проєктивного країнознавчого змісту художнього тексту, системне та повне коментування.

Таким чином, лінгвокраїнознавчий матеріал є сильним важелем для створення і підтримки інтересу до вивчення іноземних мов в учнів старших класів. Звідси випливає, що мотивація учнів підвищиться та стане міцнішою, якщо на уроках будуть ширше використовуватись елементи лінгвокраїнознавчого характеру. Це сприятиме підготовці учнів старших класів, а саме: залучатиме їх до діалогу культур (іноземної і рідної), збагачуватиме старшокласників відомостями країнознавчого характеру, дасть змогу дізнатися про культуру країни, мова якої вивчається, сформувати вміння розуміти основний зміст антенетичних аудіотекстів, активізуватиме навчальну діяльність, сприятиме розвитку інтересу до вивчення іноземної мови, розширюватиме словник учня, знімає втому, напруженість, створюватиме доброзичливу психологічну атмосферу.

Література:

1. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – Изд. 2-е. // Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М. : Русский язык, 1976. – С. 3.
2. Воронкова Н. Вплив лінгвокраєзнавчого матеріалу на мотивацію вивчення іноземних мов / Н. Воронкова // Наукові записки. – Серія: філологічні науки. – 2009. – Вип. 81. – С. 408-411.
3. Гофіпов В. О. Соціокультурна інформація художнього тексту / В. О. Гофіпов // Мова і культура. Магістрологічний підхід до викладання мови і літератури. – К. : ВД Д. Бураго, 2004. – Вип. 7. – Т. 2. – С. 54.
4. Мороз Л. Вивчення лінгвокраїнознавчого аспекту в процесі оволодіння іноземними мовами / Л. Мороз, О. Король // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 2. – С. 40-46.
5. Саланович М. А. Лингвистический подход как средство повышения мотивации при обучении иностранным языкам в старших классах средней школы: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 06.00.01 / М. А. Саланович. – М., 1995. – 18 с.